КИЇВСЬКІ ХУЛІГАНИ

Хулігани коло селян узялись, що приходять на заробітки до Києва. Нема того й дня, щоб вони не обчистили чоловіка скільки на Сінному майдані. Що виймають, що крадуть, а більш виграють. Виграють вони так. Підходить один з їх до якого-небудь чоловічка в свиті, виймає три карти і почина:

— Оце один артист з звіринця дав розіграти грошей на бідних. Хто рубля виграє, тому два даю, хто два виграє — чотири даю. Оця карта виграє, ці дві програють.

Підходять по. одному і другі хулігани. Питають того, що й як,— нібито вони зроду й не бачили такого. Перший хуліган присідає, кладе карти йа землю вічками вниз, пересовує, помаленьку пересовує, так, що легко можна помітити карту, що "виграє".

— Вгадуйте,— каже, а сам ще й одвернеться, руки одна об одну тре.

Другий хуліган підзирне ту карту, та ще й ріжечок заломить на їй.

— На 2 карбованці граю,— каже. Виграв.

— Знов на два! — гука.

— Е, ні,— каже перший хуліган йому,— у мене хто раз виграв, з тим я більш і на копійку не граю.

Тоді той йому:

— Хм, а так можна, щоб за мене-хто карту підняв?

— Можна.

Хуліган дивиться, дивиться по всіх; далі чоловіка в свиті за руку:

— Підійміть за мене, пожалуста.

Чоловік той — чому ж неї піднять, коли вгадати не можна? — підійма і вгадує.

— Спасибі! — хуліган йому. Получа гроші.

— Є в вас здачі з рубля? 20 копієчок за труди вам. Чоловік радий такий, шука здачі. І ото аби гроші показав

їм! Оточать його з усіх боків.

— Дядьку, нуте, нуте заграйте на свої,— починають, вмовляти.

Перший хуліган ще тихше пересовує карти. Ще довше руки тре.

Другі хулігани указують на карту дядькові, заламують ще дужче ріжечок на їй.

— Чи так-, то й так. На рубля мені! — каже дядько, спокусившись.

Хуліган уже швидше пересовує карти і назад не озирається вже. Ріжок заламлений є. Підіймає дядько, аж... карта — та... не та! Як на їй ріжечок загнувся, як розправивсь на тій — дядько не бачив. Оддає карбованця.

Хулігани знов:

— Ану, дядьку, ще!.. Ми завернем у його, сякого-такого, карбованця того, то ти недодивився... Так і так треба.

— Так у мене ні копійки вже,— каже дядько.

— Нічого, на чоботи вставай.

І буває, що дядько зостається з торбиною тільки.

Інший .би з сторонніх людей чи кивнув би, чи що на чоловіка,— так страшно: хижі очі помітять і тоді тобі або ніж, або камінь. Трапляється, що якийсь дядько й сам не піддається їм, то й дядька того і насуляють, і пику обплюють.

Поліція явна й тайна так скрізь і лазить, а цього не бачить.

Це воно, мабуть, годиться так?

С. ХАРКІВЦІ, ЛОХВИЦЬКОГО ПОВІТУ (НА ПОЛТАВЩИНІ)

Оце ж декільки з наших "демократів", одбувши заслання, повернулись додому !. Повернулись і нічого б, так ні ж. Хазяїни наші взялись до їх. Одно до начальства ходять. "Чого вони повертались? Ми ж їх зовсім заслали. Заберіть їх". А провинились ті люде ось як. Після маніфесту ото прокинувсь і в нас був "Крестьянский союз". Голота стала мать голос у обчестві, став робочий дорожчий. Подивились багатирі — лихо. Давай і собі у "свій союз" лаштуватися. А тут ще, як на те, злодіїв морока піднесла. Почались крадіжки, далі ще краще — і почались підпали. Чи воно, може, хто й з самотесових "демократів" забавлявся знишка, чи воно як інакше було,— хто його зна. Все це звалено на "Крестьянский союз", на "демократів" і найбільше на одного селянина, що "і до церкви, мовляв, не ходить, і книгами занімається"2. Почали у село козаки їздить. Забрали чоловіка двадцять. Радіють багатирі.

Посиділи хлопці в тюрмі, виходяті: у Вологодську на два роки. Хазяйни тоді давай і "од себе> ще при-

говора робити, щоб обчеством назавше виселить. Зробили. Оддали той приговор земському. "Не вернуться",— радіють. Розласувались: "Он ще того не треба: демократа на поруки взяв". Набрали ще чоловіка двадцять. Забрали й цих. Та тільки якось вийшло так, що начальство по обом приговорам строки поназначало: по першому в Вятську — на два, по другому в Пермську — на три роки. І от вислані по першому й вернулись. Були з їх і такі, що усі два роки у тюрмі парились; були під надзором "своєї" поліції до суду. А це знов шукають причин. Поки ще вказують на те, що "он вони в бога не вірують". Ще друга причина: "Он вони,— кажуть,— ходять один до одного, збираються". А один хазяїн так: "Іменно докажу,— каже,— що в Тесленка є книги мошенницькі". Це він так зве українські книги: "Кобзар" Шевченка та інші. Хто його зна, що далі буде. Йде весна. Зробить хто підступ, підпалить абощо — "причина". Та інший з "демократів" і сам би з села потеліпавсь — не можна: пашпорта не дають.

"ДОМОКРАТИ" с. ХАРКІВЦІ, лохвицького ПОВІТУ

(НА ПОЛТАВЩИНІ)

У нас у селі крадіжка за крадіжкою. Коли не коморю в кого обібрато, то погріб, то млин. Хто це все робить, у нас не докопуються. Глитаї сільські упевняють людей, що це все "демократи", цебто хто побував на засланні за участь у визвольному рухові. "Домократ, значить, злодій,— товкують вони.— Сидить, значить, дома і краде. "Домо",— кажуть,— дома, а "крат" — краде". І от злодії, користуючись цим, працюють собі знишка та стишка, а безневинні люди ждуть, як віл обуха, що ось-ось заберуть їх знов на заслання по "обчеському" приговору, на цей раз назавжди уже, бо глитаї настоюють давно вже на цім.

"БЛЮСТИТЕЛІ ПОРЯДКУ" с. ХАРКІВЦІ, лохвицького ПОВІТУ

(НА ПОЛТАВЩИНІ)

Легко згадається нашому старості сільському, Дуброві Филимонові. От староста! Не треба й кращого за його нашим чорносотенникам. Там що "за порядком слідить"... Хто "за-німається книгами" або хто побував на засланні за те, що, мовляв, дуже розумний, то хай не дуже розходжує з дому. А то зразу: "Куди то він? що то він? чого вони сходяться?" — почне Филимон наш. Заможненький собі він. А от що утяв він перед різдвом оце.

Наїхала була поліція у село до нас податки справляти. Смеркло. Зосталась вона і ночувать тут. І от щоб доказать своє право в селі і свою добрість приятелеві стражникові, надумав наш староста "угостить" його, і чим? Єсть у нас молодиця одна, Федоська Бурдина. Молодиця самотня. Чоловік її на засланні у Пермській губ [ернії] за політику 1. До неї і повів староста стражника. Досвітки в неї2. З стелі висить лампа над діл. На матці кругом лампи, неначе квіточки у лузі, сидять карі оченята, вишивають, щебечуть. На полу та лаві сидить декілька хлопців, жартують, регочуть. Так весело, гарно. Ось увіходить два яструби. "Ану, розойдіться!" — почали. "Чого? Що?"—дивується молодь. "Розойдіться... нидзя дєлать собраній". Довго огиналися, не хотіли розходиться, дві чорнобрових аж на піч утекли, та що зробиш з "начальством",— розійшлися. Оскирнувся староста до стражника, поморгав йому, та й собі з хати. Зостався стражник сам з молодицею. І як уже молодиця не одгрібалась од його, нічого, вона тоді: "Он люде зазирають у вікна". Стражник: "Вот я пойду порозгоню їх". Вийшов, вона миттю засунула сіни за ним і цим врятувалась. Так отакі-то бувають "блю-стителі порядку".

НА СЕЛІ (Сучасний малюнок)

Єсть у селі у нас "муж доблесний" один: "Корнилій" Строй Голова!.. Там як почне воткать та штокать, солдат сам, так і до неживого підлізе. І він уже, мабуть, нюхом чує, де пахне поживою, втешеться безпремінно туди. Ото ж як дукарня наша взялась "повчить домократів" , він підліз

до їх за "повіреного", цебто "клопотать перед начальством" і підговорювать дядьків на приговор 3, щоб запровадить "сяких-таких" туди, де козам роги правлять. Чухає тепер потилиці сердешна дукарня: "і хату, мовляв, за "труд" Строєві залізом укрили, і се й те, і... "домократи" повернулись з заслання". Ну, цього вже й сам Строй не знав, що так воно буде. Працював неборака, щоб назавжди позасилать.

А в моду пішов він тоді! Де ж пак? "Усмиритель!" Де які вибори абощо — уже він напереді. Суддею був, тоді незабаром у волость уліз, сам земський допоміг йому в цім. Далі членом у Лохвицьку землеустроїтельну комісію, а далі трохи й у Думу не хопив; аж у Полтаві, спасибі людям, дали гарбуза йому.

А суддею... насудив! Не довго побув, а аж тричі земським судився і за віщо? — за хабарі! Зроду-звіку не судив би земський "такого", та полетіли й до губернатора жалоби. Мнявсь, мнявсь пан земський, та й увільнив-таки з суддів, слугу свого вірного. А в комісії й досі він. Працює! Ходить тепер по селах, підмовляє селян складать приговори про землю: щоб клапті, які в кого єсть уроздріб, позводить докупи, пообгороджувать і заводить хутори на їх. Безземельні і малоземельні проти цього, звісно. "Що ж,— кажуть,— зараз у нас і толока єсть, і водопої, а тоді поокопують багачі своє, а нам і скотини не держи тоді: ні напоїть, ні попасти нігде буде".

— Нічово, нічово, ето харашо,— вбалакує Строй,— а не дасте приговора, то усьо рамно і без вас поріжем в куски.

А повернеться до багачів: "Вот када б здєлать ето,— всміхається,— када б они, цебто бідняки, поневолі на переселення б пошли".

Деякі й багачі не згоджуються на це. "Що ж,— кажуть,— зіб'ють тобі землю в один шматок, а там, не дай чого, вчистить гряд або засуха в тому місці,— усе і пропало; або вист-ройся хутором, а прийде харцизяка який, запалить тебе, що ти тоді?"

Зараз цей Строй ще й учителем у харківській второ-класній школі4: гімнастики школярів учить. "Смірна-о!" — вигукує.

ТЮРМА ЛОХВИЦЯ (НА ПОЛТАВЩИНІ)

• У Лохвицькій тюрмі прямо мучать 'людей. Режим неможливий. Як хто з тюремщиків про віщо питає тебе, одповідай йому "точно так" або "нікак нєт". А помилишся, скажеш "еге" або "ні" — кріпись!.. А як кажуть тобі "здоров!" — витягнись і кричи: "Здравія желаем, господин старший чи там: ваше високоблагородіє!" і все руки "по швам". А прогулка така: біля "отхожого" доріжка — кружальце в 23 ступні і ото крутись тією доріжкою один за одним, у землю дивись і мовчи та диш. Передача тобі тільки в неділю та в неділю приймається. Виписка з базарю — раз у місяць, а кари всякі раз у раз. Карають і душать у карцері і за те, що глянеш в "прозурку", до вікна надійдеш, і за те, що жартувать станеш з товаришем, вголос балакати почнеш. А оце недавно узнали, що в одного в'язня були десь гроші зашиті,— було йому!

"ГРАБІЖ" с. ХАРКІВЦІ, лохвицького ПОВІТУ

(НА ПОЛТАВЩИНІ)

Недавно було арештовано у нас двох хлопців — Пимона Бурду і Юхима Сироту. Арештовано їх нібито за грабіж. Та чи грабіж же?! Річ ось у чім. По середах і суботах їздить у село до нас земська пошта. Возить її, просту кореспонденцію, хлопчик років тринадцяти,— п'яничка. І от цей хлопчик заявив поліції, що нібито коли він повертався у Лохвицю у суботу, так годин у чотири-п'ять вечора, то у гаї біля Харківець його перестріли "домократи" Бурда й Сирота і "учинили грабіж" — тридцять копійок грошей ограбили. Тоді, як в той час Бурда був дома, верстви за півтори од того гаю. У його тоді був і Сирота, гол-итися приходив. Були ще деякі хлопці, дівчата були,— вечорниці у його. Знайшлись люде, які знають, де й до цього часу й після цього ці хлопці були. І ці люде так і свідчили. Отже, поліція повірила хлопчикові і заарештувала їх.

А це цими днями слідчий допитував свідків тих хлопців. Допитав і обох їх пустив з тюрми під догляд поліції. Є надія, що діло те до суда не дійде.

Арешт цей так підбадьорив був того "поштаря"-хлопчика, що незабаром він, у другу суботу, начепився був на селянина Головка. Упав сам з коня, верхом їхав, та й давай чіпляться до того і обвинувачувать його, що він стяг. Йдуть люде назустріч їм, він: "Ось лізе до мене... одправте у волость його!" — цебто Головка. Люде ті бачили, як діло було, і нічого.

с. ХАРКІВЦІ, лохвицького ПОВІТУ

(НА ПОЛТАВЩИНІ)

А в нас злодії "здравствують". Проти великодня оце уночі, як люде в церкві були, "христувать" заходились. У того, слухай, вікно вилупили, булки повитягали. У того крашанки були, та нема. У того образи порундало, грошей шукало.

Жалко, що наші селяне, а особливо багатирі, все це на "вчених" звалюють: на тих, що у церкві не завжди бувають, хрестяться не густо, що, мовляв, у бога не вірують.

— А вже той, що хреститься, ходить до церкви, не стане таке вироблять,— розсуждають вони.— Бога побоїться.

Ну й гарно ж тепер у нас у селі. Садки такі сиві стоять, саме цвітуть. Глянеш на село з вигону — сиво-зелене море. Так і поринають у йому хати, хліви. А пахощії Аж у носі лоскоче. Соловейки й не вгавають.

МАЛЮНОК СЕЛЯНСЬКОГО життя

С. ХАРКІВЦІ (НА ПОЛТАВЩИНІ)

Є у Харківцях у нас селянин, на ймення Федір Яковенко. Син заможного батька, письменний, вдає з себе розумного, а... от ще людина! Одна з багатьох. Показав він себе, як ще колись старостою сельським у нас був. Ділись були з зборні "тетраді" і ділись хто його зна де. Замок біля шафи одкру-чений, і ні сліду, нічого.

"Це ти,— почав він чіпляться до писаря,— я тебе за це у Сибір запроторю!" І малось безневинному чоловікові скоїться лихо, та дізнались... Ділись ті тетраді, які саме йому, старості, не до вподоби були. Потім ще він показав себе добре оце під "слободу" під цю. Було, як огню, глядися його. Ото вже знай було: як поїхав Федька верхи у город, непремінно будуть гості з нагайками в село. То він десь почує, що той лаяв начальство, а той про землю балакав, то сяке-таке. Одно слово, похвала йому, честь. А то почались крадіжки в селі, пожарі. Хто? Хто це все робить? "А ті, що землі хотять, сякі-такі "домократи",— репетують багатирі. А Федька доносить, а Федька їздить у город. Як ось не стало коня у селянина Гринька. Знов: "домократи". І тут... виявилось. Продавав того коня на ярмарку... сам Федька. Піймався. Посидів, неборака, і він у тюрмі щось місяців з сім. Оце вийшов на волю і знов починає.

Отож чорносотенці наші не придумають ніяк, як би таки позбутися "домократів" з села. І от він стає у пригоді їм знов. У провідний понеділок 1 оце деякі з їх "поминали" батьків у крамаря в хаті. Дехто й з "домократів" трапивсь сюди. Нікому нічого ніхто. Як ось Федька: "Домократи" десять карбованців грошей вийняли в мене!.. Ось у цьому кармані були і нема..." Цвірінчить, доказує; усміхаються чорносотенці, підморгують йому.

с. ХАРКІВЦІ, лохвицького ПОВІТУ

(НА ПОЛТАВЩИНІ)

Села, заможнішого за наші Харківці, у повіті нашому не знайти. Красивішого теж пошукайте. Ось вийдіть на наш вигін літом коли,— а вигін у нас високий такий,— та гляньте униз: широчезна долина; у долині гаї, сади зеленіють. А в цьому морі зеленому поринають хати, де-де криті й залізом, клуні, хліви... Єсть і школа второкласна у нас, хлоп'яча. Там красуня така: в два поверхи, цеглова, стоїть, запишалась на вигоні. Єсть дві церковноприходських: хлоп'яча й дівчача.

Усе як усе. Тільки... люди. Багачів багато, і все такі: ні книг не читають, ні газет не виписують. "Те,— кажуть вони,— хліба не дасть і не доведе й до добра". А хто "занімається" цим, то "підоздрений" у їх "домократ", не хазяїн. "Домокра-тів" не люблять вони, о, не люблять! Єсть у нас декілька хлопців, які побували на засланні під завірюху під ту. Цим так прямо біда. Один до одного хоч не ходи. "Збираються он". І чого тільки не навидумують на їх! Де яка крадіжка, бешкет який, усе на їх звалюють: "Домократи усе... он їх студенти цьому понаучували",— розсуждають умники наші. А це ось що ще витівають вони: щосереди й щосуботи до нас земська пошта приходить. Хто дожидає письма од кого, іде в зборню тоді. Навідуються іноді й ці "домократи" туди. "Чого вони сходяться сюди? — репетують дукарі.— Од кого вони дожидають письом ото?.. Це од інших домократів, з Москвою звідуються! Розпечатувать письма! Староста провіряє нехай, бо... цими письмами так вони й Русєю заплутали!" 1

КОМЕТА с. ХАРКІВЦІ, лохвицького ПОВІТУ

(НА ПОЛТАВЩИНІ)

Вечорами тепер у нас видно на заході туманність якусь. Бліда при місяцю тільки вона. Комета Галлея, здається 1. От ще балачок про неї у нас! Селяни не можуть ніяк її собі уявить. "Ну, яка воно та комета? — розсуждають.— Така, мабуть, як змій, що до молодиць літає в димар".— "Е, ні,— пояснює який-небудь салдат,— ето планета така... як от, напримєр... ну, от напримєр, конєшно, што, як зачепить хвостом туполю абощо, то так тебе й вивернет з корінем. От, напримєр, у Амєрікє уже

город розбила один, залила водою і нікаких. А от уже скоро вона у землю войдьоть на 76 год". Таке балакають. А "поважні" селяне: "Кумета!.. кумета!..— глузують.— Бог не дасть, то ніякої кумети не буде. То все студенти видумують, що в бога не вірують". А дехто: "Це за гріхи посилає махамету (комету) господь... Страшний суд буде". І оце вночі таки й справді багато наполохалось наших селян. Почав був дехто і в гріхах уже каятися. Одна баба, кажуть, і лампадку уже була засвітила. Пішло: "Кумета летить!.." Біжать, дивляться. А воно пожар, здається, десь був. Жевріло дуже на сході. Станеш кому показувать зараз її, так розчаровано стискає плечима: "Хм, так оце така вона,— каже,— а балакали як!"

СКРУТНЕ СТАНОВИЩЕ С. ХАРКІВЦІ, лохвицького ПОВІТУ (НА ПОЛТАВЩИНІ)

Один з засланців з нашого села, парубок С, покохав у Вологодщині великороску-дівчину одружився з нею, одбув заслання, привіз на Вкраїну її. Було це минуле ще літо. Ідуть із станції. Все таке їй тут вдивовижу. І сонце світить ясніш, і квітки рябіють світліш, і ліси не так зеленіють, садки скрізь кучеряві стоять. Роздивляється скрізь, про все розпитує: "А тощо, а то що? — вказує на який-небудь клен або в'яз,— вишня чи груша? Во так хохлащіна!" — усміхається. Приїхали додому вони.

Хатка невеличка, старенька. Батько старий, немічний. Два брати. Діти в обох. Пожили. їсти нічого, пройтись ніде, огорода ступінь. Сварка, дорікання шматком хліба. Сумує вона. "Краще б я,— каже,— там була так і служила!" — А вона до заміжжя у панів там служила.— Ще б нічого. Та незабаром чоловіка на три місяці під арешт узяли по колишньому присуду палати. А тут ще вона мови не розуміє вкраїнської, її теж не второпають. А тут ще й дитинка мала. Плаче.

Одбув арешт чоловік, пишуть листи до знайомих, розшукують місця, мріють поїхати кудись. Як ось... цоп!.. Взяли у салдати його. Лишенько! Ходить вона по сусідах с дитинкою. Така вже рада, як хто їй попоїсти

хоч дасть. Ходить у волость, до земського, до начальника воїнського... Просить ря-тунку: "Або тут запоможіть мені жить, або у Великий Устюг, до батька,.одправте!" Сміються з неї, глузують: "Та чи ти документи маєш які, та чи ти вийшла заміж законно?" "Демократкою" звуть. Нічого не виходить з цього. Давай вона звертатися до інших людей. Склались їй у Лохвиці щось карбованців з сім, взяла вона торбинку, дитинку, прийшла на станцію, щоб їхати до батька. "Думала,— каже,— думала, що робити з такими грішми? Як у таку далечінь поїхати на їх? Жалко зразу всі витрачать". Взяла на півкарбованця білет. Доїхала до Ромнів, знов треба брать. І от... кинулась до грошей, аж... ні копійки в спідниці, де ділись, не знає й сама. Плакала-плакала, та з тим і назад. "Насилу,— каже,— долізла... Що робить тепер, як тепер бути!" І соловейко, якого вона до цього часу ніколи не чула, не розважає її. Бере в одну руку дитинку, в другу — шарівничку, ходить виглядає поденщини.